

Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet
helene.lassi@regeringskansliet.se

Yttrande

Datum 2024-02-09

Klassificering 1.5.2

Dnr RAÄ-2023-2014

Ert datum 2023-10-20

Er beteckning LI2023/03619

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet Enheten för
bebyggelseutveckling

Begäran om planföreläggande avseende detaljplaner för ett område i östra Malmberget, Gällivare kommun

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet lämnar dels synpunkter på riksintressets aktualitet, dels på konsekvenser av ett eventuellt planföreläggande.

Riksantikvarieämbetet har utifrån sitt uppdrag inga synpunkter på om begäran om planföreläggande bör bifallas och om det finns skäl för att meddela ett planföreläggande. Riksantikvarieämbetet konstaterar endast att det möjligen bör övervägas andra lösningar, till exempel att genom förhandling nå en överenskommelse mellan berörda parter. En av utgångspunkterna för förhandlingen bör vara kulturmiljön och riksintresset. Om planföreläggande ändå skulle meddelas lämnar Riksantikvarieämbetet i detta yttrande även ett antal synpunkter på konsekvenserna för kulturmiljövårdens intressen och hur de bör beaktas vad gäller minskad skada och kompensationsåtgärder.

Riksantikvarieämbetet bedömer att det riksintressanta kulturhistoriska sammanhanget såsom det kommer till uttryck i landskapet, dvs de två gruvsamhällena Malmberget och Koskullskulle med för dem karaktäristisk och tidstypisk bebyggelse som väl speglar konjunkturförändringar och social skiktning från och med 1800-talets slut, fortfarande är avläsbart och att riksintresset därför är aktuellt.

Riksantikvarieämbetet

Box 1114

621 22 Visby

Tel 08-5191 8000

E-post registrator@raa.se

Org.nr 202100-1090

Bankgiro 5052-3620

Då gällande översiktsplan och fördjupad översiktsplan inte ger någon tydlig vägledning vad gäller avvägningen mellan riksintresse för kulturmiljövården och riksintresse för värdefulla ämnen eller material och då regeringen varken kan anses ha underlag eller bör göra en sådan avvägning i ärendet om planföreläggande, kommer en sådan avvägning att behöva ske inom ramen för den kommande detaljplaneprocessen. Kommunen behöver då redovisa hur riksintresset för kulturmiljövården ska tillgodoses. Bedömningen ska göras i dialog

med länsstyrelsen. Inom ramen för miljöbedömningen bör effekter på kulturmiljö, landskap och bebyggelse beaktas liksom eventuella kumulativa effekter som påverkar riksintressets uttryck.

Ärendet

LKAB har 2023-11-21 skickat begäran om föreläggande enligt 11 kap. 15 § plan- och bygglagen till Regeringskansliet, Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. LKAB begär att regeringen förelägger Gällivare kommun att upphäva gällande detaljplaner eller anta nya detaljplaner, som tillåter markpåverkan från gruvindustrin, inom ett område i östra Malmberget ("Område 5:2").

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet har begärt yttrande från Riksantikvarieämbetet över ärendet, i första hand mot bakgrund av att Malmberget ingår i ett utpekad riksintresseområde för kulturmiljövården. Även eventuella övriga synpunkter välkomnas. Riksantikvarieämbetet har fått förlängd svarstid till 2024-02-16.

Utöver handlingarna som Landsbygds- och infrastrukturdepartementet har översänt har Riksantikvarieämbetet även tagit del av *Översiktsplan Gällivare kommun*, antagen av kommunfullmäktige 2014-11-17 och *Fördjupad översiktsplan Gällivare, Malmberget och Koskullskulle*, antagen av kommunfullmäktige 2014-05-19. Riksantikvarieämbetet har 2023-12-13 haft ett möte med Länsstyrelsen i Norrbottens län angående riksintresset Malmberget-Koskullskulle. Länsstyrelsen har därefter skickat ett antal planyttranden rörande riksintresset till Riksantikvarieämbetet, bland annat *Länsstyrelsens underlag för bedömning av översiktsplanens aktualitet, Gällivare kommun*, 2021-05-21.

Riksantikvarieämbetet yttrar sig i egenskap av expertmyndighet gällande kulturmiljöer. Detta yttrande grundar sig på bedömningar av konsekvenser på riksintresset Malmberget-Koskullskulle [BD 14] som det framträder i handlingar.

Riksintresse för kulturmiljövården Malmberget-Koskullskulle

Motiveringen till riksintresset: Två gruvsamhällen med för dem karaktäristisk och tidstypisk bebyggelse som väl speglar konjunkturförändringar och social skiktning from 1800-talets slut.

Uttryck för riksintresset: Samhällen med karaktäristiskt uppdelad bebyggelse; bolagsområden och enskilt bebyggda områden. Bolagsområdena är idag relativt

intakta, med arbetar- och tjänstebostäder och en disponentvilla. Det finns också byggnader med direkt anknytning till brytningen t ex Hermelinstollen, Seletlaven och ångkraftstationen.

Översiktsplan och fördjupad översiktsplan

I *Översiktsplan Gällivare kommun*, antagen 2014-11-17, anges att "kommunens centralorter utgör riksintresse för kulturmiljövård, stor del av kulturmiljön kommer på sikt att förändras totalt genom gruvans fortsatta expansion. Kommunen avser att ta fram en plan för vart och hur de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna ska flyttas."¹

I *Fördjupad översiktsplan Gällivare, Malmberget och Koskullskulle*, antagen 2014-05-19, anges angående riksintresse för kulturmiljö Malmberget och Koskullskulle att "med de förändringar som sker kommer stora delar av riksintresset att påverkas negativt på ett betydande sätt. Stora områden försvinner som bostadsområden och ombildas till industrimark. Bebyggelse kommer antingen att rivras eller monteras ner och flyttas från området. Den kulturhistoriskt intressanta miljön kommer på sikt att förändras totalt genom gruvans fortsatta expansion. Kommunen tillsammans med LKAB arbetar med att dokumentera förändringen. Kommunen avser också att ta fram en plan för vart och hur de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna ska flyttas."²

I *Underlag för bedömning av översiktsplanens aktualitet*, 2021-05-21, skriver Länsstyrelsen angående riksintresse för kulturmiljövården att "kommunen bör generellt tydligare visa hur kulturvärden ska tillvaratas och eventuella konflikter mot andra utpekade intressen, som man har uppmärksammat."

Riksantikvarieämbetets bedömning angående riksintressets aktualitet

Riksantikvarieämbetet har 2022–2023 i samråd med länsstyrelserna, omprövat cirka 350 av landets cirka 1480 riksintresseanspråk för kulturmiljövården. För Norrbottens län omprövade Riksantikvarieämbetet de områden som Länsstyrelsen skickade in och där ingick inte det aktuella riksintresset Malmberget-Koskullskulle.

Riksintresset Malmberget-Koskullskulle består av två gruvsamhällen med för dem karaktäristisk och tidstypisk bebyggelse som väl speglar konjunkturförändringar

¹ [1 Del 1 Planförslag.pdf \(gallivare.se\)](#)

² [FÖP Antagandehandling 2014-05-20 LOW.pdf \(gallivare.se\)](#)

och social skiktning från och med 1800-talets slut. Enligt Riksantikvarieämbetet karaktäriseras detta riksintresse av de många och stora samhällsförändringar som skett över tid. Riksintresset är inte statiskt utan snarare dynamiskt till sin karaktär och kan vara mer tåligt för vissa typer av förändringar, medan andra kan medföra skada på dess värden. Riksintressen som detta, där landskapet är präglad av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan dock vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten³.

Riksantikvarieämbetet bedömer sammanfattningsvis att det riksintressanta kulturhistoriska sammanhanget såsom det kommer till uttryck i landskapet: de två gruvsamhällena Malmberget och Koskullskulle med för dem karaktäristisk och tidstypisk bebyggelse som väl speglar konjunkturförändringar och social skiktning från och med 1800-talets slut, fortfarande är avläsbar. Med detta menas att det går att förstå och uppleva områdets riksintressanta kulturhistoriska sammanhang, det vill säga att det utgör en kulturhistorisk helhetsmiljö som genom sitt innehåll särskilt väl återspeglar samhällsförhållanden under en avgränsad tidsperiod. Riksantikvarieämbetet bedömer därför att riksintresset är aktuellt.

Riksantikvarieämbetets bedömning av konsekvenser av planföreläggande

Om kommunen i ny detaljplan ger företräde åt riksintresse för värdefulla ämnen eller material och påtaglig skada uppkommer på riksintresse för kulturmiljövården, behöver konsekvenserna för kulturmiljön hanteras utifrån skadebegränsningshierarkin, dvs att i första hand ska negativ påverkan och skada undvikas, i andra hand förebyggas och i tredje hand lindras eller minskas. Om påtaglig skada uppkommer på riksintresset bör det vara befogat att ställa krav på kompensation, dvs åtgärder för att gottgöra kvarstående skador på kulturmiljön. Omfattning och utformning av dessa åtgärder utformas efter samråd med länsstyrelsen. Påtaglig skada på ett vikande riksintresse ska undvikas så långt möjligt. Det prioriterade riksintresset får medföra påtaglig skada endast i den omfattning som det är nödvändigt för att detta ska tillgodoses. I övrigt gäller fortsatt att hänsyn ska visas så långt möjligt och rimligt.

Inom ramen för planprocessen bör även utredas om åtgärder som stärker kulturmiljön kan genomföras, samtidigt som förändringar med koppling till

---

³ [Handbok-riksintressen-140623.pdf \(raa.se\)](#), s. 54ff.

gruvnäringen genomförs. Det kan till exempel handla om åtgärder som återskapar, stärker eller bygger vidare på läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för riksintresseutpekandet. Genom den fysiska planeringen kan kommunen tillskapa eller återskapa samband – strukturer, siktlinjer, rörelsestråk och andra former av rumslighet – som förbättrar läsbarheten, d.v.s. möjligheterna att förstå och uppleva den riksintressanta kulturmiljön. Flytt av byggnader och återupprättande av strukturer på annan plats kan vara exempel på stärkande eller kompensatoriska åtgärder.

Detta beslut har fattats av överantikvarien Susanne Thedéen efter föredragning av utredaren Ebba Gillbrand. Även chefsjuristen Maria Westergren, avdelningschefen Marja-Leena Pilvesmaa, enhetschefen Lotta Boss, enhetschefen Christian Runeby och utredaren Eva Dahlström Rittsél har varit med om den slutliga handläggningen.

Beslutet signeras digitalt och saknar därför underskrift